

Kehyysuunnitelma 2018 - 2020

1 Hallinnon ja lainsäädännön muutokset

Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden, ohjauksen ja hallinnon uudistus

Suomen julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden, ohjauksen ja hallinnon uudistuksen tärkeimmät linjaukset tehdään kesällä 2017. Vaalijalan tavoitteena on jatkaa yhteinäisenä palvelujen tuottajana uudistuksen jälkeen vuodesta 2019 eteenpäin. Toiminnan ja omaisuuden juridinen organisointi tapahtuu vuosien 2017 ja 2018 aikana.

Sote-uudistuksen merkittäviä työkaluja ovat hallituksen kärkihankkeet. Sosiaali- ja terveysministeriö johtaa niitä. Stm:n kärkihankkeita on viisi, joista merkittävin Vaalijalan kannalta on lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE). Vaalijalan tavoite on osallistua ainakin kolmen maakunnan Lape-hankkeisiin. Vaalijala toimii vuoden 2018 loppuun saakka hallinnoijana stm:n OTE-hankkeessa (osatyökykyisille tie työelämään), joka toimii Kuopiossa, Varkaudessa, Pieksämäellä ja Mikkelissä sekä osatoteuttajana OSSI-hankkeessa (omais- ja perhehoidon kehittäminen) Etelä-Savossa.

Alueellisen yhteistyön vahvistaminen voittoa tavoittelemattomien palvelujen tuottajien ja asiakasjärjestöjen kanssa on huomioitava valmistelussa, jotta mm. eettisten kysymykset tulevat riittävän laajasti huomioitua. Yhteistyöllä voidaan vaikuttaa palveluiden tuottamisen tapoihin, laatuun ja kehittämiseen maakunnissa ja yhteistyöalueella.

Uutta lainsäädäntöä

Uudistetulla sosiaalihuoltolain sosiaalipalvelujen puitelakina on tulevaisuudessa kasvava rooli Vaalijalan palveluja kehitettäessä. Erityislakien mukaan tulevat palvelut entistä harvemmillä kansalaisille. Sosiaalihuoltolain periaatteiden toteuttaminen täysimääräisesti on Suomessa vielä työn alla.

Uudistetussa perhehoitolaissa koottiin yhteen perhehoitoa koskevat sosiaalihuoltolain ja perhehoitajalain säännökset, tarkennettiin niitä ja parannettiin erityisesti vanhusten ja vammaisten perhehoidon asemaa. Laki toi mm. perhehoidon myös perhehoidossa olevan kotiin. Perhekodissa hoidettavien rajaaminen neljään henkilöön voi kuitenkin tuottaa taloudellisia ongelmia. Ammatillisessa perhekodissa hoidettavia voi olla seitsemän. Kehitystyö on voimakkainta Etelä-Savossa OSSI-hankkeen ansiosta.

Kesäkuussa 2016 voimaan astunut kehitysvammalain muutos koskien asiakkaiden itsemääräämisoikeutta, muuttaa edelleen toimintatapoja ja lisää hallinnollista työtä. Lakimuutoksen tarkoitus on vahvistaa kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja edellyttää itsemääräämisoikeuden rajoituksista valituskelpoisia päätöksiä. Lakimuutos sallii rajoitustoimenpiteiden käytön niin laitoshoidossa kuin tehostetusta palveluasumisesta ja niitä voi toteuttaa julkiset ja yksityiset palvelujen tuottajat. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää niin tahdosta riippumattomassa kuin vapaaehtoisessa erityishuollossa. Päätökset edellyttävät moniammatillista valmistelua ja eräissä tilanteissa merkittävää julkisen vallan käyttöä. Joitakin rajoitustoimenpiteitä voidaan toteuttaa tietyin edellytyksin myös työ- ja päivätoiminnassa. Laki tulee lisäämään tahdosta riippumattoman erityishuollon päätöksiä.

Vammaisia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus (VALAS), jossa on tarkoitus yhdistää vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi erityislaiksi. Laki on tarkoitus saattaa voimaan viimeistään 2019. Tulevan erityislain mukaisten palvelujen sisältö vammaisille henkilöille on vielä auki, koska sen kustannusvaikutukset ovat lopullisesti laskematta. Todennäköistä on, että laki tulee sisältämään ns. subjektiiviset oikeudet, mutta entistä enemmän palveluja myönnetään mm. sosiaalihuoltolain perusteella.

Yleinen itsemääräämisoikeuslaki on valmistelussa. Sen piirissä tulevat olemaan kehitysvammaisten henkilöiden lisäksi muut vammaiset ja mm. muistisairaat. Yleistä itsemääräämisoikeuslakia tarvitaan, jotta kehitysvammalaista voidaan luopua. Laki valmistunee vuoden 2018 aikana.

Kaikkien kansalaisten työelämäosallisuuteen tähtäävä lainsäädäntöuudistus on nimeltään TEOS. Se on sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamishanke, joka tähtää uuteen lakiin asiasta. Uudistuksen tarkoituksena on tukea heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden osallisuutta työelämään. Se tulisi mm. lopettamaan perinteisen työtoiminnan ja korvaamaan sen työelämävalmiuksia edistävällä sosiaalisella kuntoutuksella ja osallisuutta edistävällä sosiaalisella kuntoutuksella. Lakiuudistus on tällä hetkellä hiljaisessa vaiheessa, mutta sote- ja maakuntauudistuksessa asia tulee vauhdittumaan.

Seuraavaa suuri lainsäädäntöuudistus koskee kuntoutusta Suomessa, johon käytetään noin 2 miljardia euroa vuodessa. Uudistusta varten on asetettu valmistelukomitea, jonka toimikausi päättyy 30.9.2017. Varsinaista kehitysvamma-alan asiantuntijaa komiteassa ei ole. Uudistustyöllä voi olla merkittävä vaikutus myös Vaalijalan palvelutoimintaan.

Julkisen talouden velkaantuminen ja vuodesta 2008 jatkunut BKT:n hidas kasvu Suomessa näyttää elpyvän. Talouden kasvu ei kuitenkaan tuo väljyyttä sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Sote – ja maakuntauudistus tullaan rahoittamaan nykyisellä tasolla, mutta 3 miljardin euron tulevien kulujen leikkaustavoite on edelleen voimassa. Tulevat lainsäädäntöuudistukset olisi toteutettava kustannusneutraalisti.

Vaalijalan näkökulma lainsäädäntöuudistuksiin on erityistä tukea tarvitsevan ihmisen näkökulma ja pyrimme toiminnallamme turvaamaan heidän palvelunsa.

KEHAS-ohjelman tavoitteiden toteuttaminen jatkuu

KEHAS-ohjelman 2010-2015 keskiössä on ollut kehitysvammaisten laitosasumisen purkaminen. Toteutus on ollut valtakunnallinen asunto-ohjelma kaikille kehitysvammaisille. Asunnoista yli puolet on osoitettu lapsuudenkodeistaan ja vanhentuneesta asuntokannasta muuttaville. Ohjelmassa on viime vuosina huomioitu myös muut kehitysvammaisen elämässään tarvitsemat palvelut. Työ jatkuu vuoteen 2020 asti ilman erityistä ohjelmaa. Laitoksissa asuu tällä hetkellä alle 1000 kehitysvammaista Suomessa. Laitoksessa asuvaksi on määritetty yli 3 kuukautta siellä olleet. Vaalijalan tavoite on lopettaa laitosasuminen vuonna 2019, jonka jälkeen toiminta on määräaikaista kuntoutusta. Hyvin pitkään palveluissa olleille iäkkäille asiakkaille pyritään järjestämään laitosasumismahdollisuus edelleen.

2 Vaalijalan avopalvelut osa kokonaisuutta

Vaalijala tuottaa avopalvelutoimintaa 14 kunnassa ja 17 paikkakunnalla. Poliklinikat, Savoset monipalvelukeskukset, päivätoiminta- ja asumisyksiköt toimivat kiinteässä yhteistyössä sijaintikuntiansa ja asiakkaidensa kanssa. Suunnitelmakauden lopulla kuntayhtymän asumis- ja perhehoitopaikkojen kokonaismäärä ylittää 300 paikan rajan.

Kun mukaan lasketaan poliklinikoiden sekä päivä- ja työtoiminnan palvelut, avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä nousee 1 500 henkilöön. Suunnitelmakauden lopulla Vaalijala ylläpitää 15 ARA-rahoitteista asuntokohdetta, joissa on yhteensä noin 200 asukasta. Aikaisemmat 5 asuntokohdetta ja muut asuntoratkaisut huomioiden asuntoja on noin 270.

Tulevaisuuden palvelurakenteista

Vaalijalan avopalvelujen tavoitteet pohjautuvat sote- ja maakuntauudistuksen ja sen kärkihankkeiden tavoitteisiin huomioidaan edelleen myös KEHAS-ohjelman tavoitteet. Jako laitosten- ja avopalveluihin on vielä olemassa, mutta voidaan ennakoida, että jako voisi siirtyä historiaan. Sen voi korvata esimerkiksi palvelujen vaativuuden tasomäärittely palvelupakettiajattelun osana. Vaalijalan osaamis- ja tukikeskus on tämän uuden ajattelun mukainen kokonaisuus, jossa laitosten- ja avopalvelujen raja on ylitetty ja perusopetus on siihen integroitu.

Avopalvelujen ja laitospalvelujen rajan häivyttäminen vaatii erityisosaamiskeskittymien ja palvelujen monipuolisuuden tietoista kehittämistä eri alueille ja kasvukeskuksiin (avopalvelut, kuntoutus, opetus, muut asiantuntijapalvelut, kehittäminen ja tutkimus). Näin turvataan osaajien saatavuus, tehostetaan liikkuvien palvelujen toimintaa ja saadaan synergiaetua verkostoitumisesta alueellisten osaajien ja kehittäjien kanssa. Vaalijalan asumispalvelujen kehittämistyössä kuntoutuksella on merkittävä osuus. Vaalijalan näkökulma asiaan on Itä-Suomessa yhteistyöalue eli toiminta neljän maakunnan hyväksi.

Vaalijalan panostaa palvelurakenteiden muutokseen myös itse mm. LIIKE-hankkeen avulla. Sen tavoitteena on liikkuvien kuntoutuspalvelujen kehittäminen ensisijaiseksi pulmatilanteiden ratkaisussa lähipalveluissa ja perheissä. Tavoitteena on myös ennakoivien ja konsultatiivisten työskentelymallien kehittäminen. Yksi tavoitteista on toimenpiteiden ajoitusten aikaistaminen, joka edellyttää ennakoivia palvelupäätöksiä. Euroja kuluu kuntoutukseen aikaisemmin, mutta kokonaisuudessaan vähemmän kuin ennen. Tämä vaatii rohkeutta palvelujen maksajilta. Vaalijalan osaaminen voi tukea koko palveluketjua monella tavalla.

Vaalijala tulee tekemään enemmän yhteistyötä vammaisia ja perheitä edustavien järjestöjen kanssa. Yhteistyöhankkeita toteutetaan ainakin Kuopiossa, Mikkelissä ja Jyväskylässä.

Uusia asuntoja tarvitaan edelleen

Valtakunnallisen linjan mukaisesti kehitysvammaisten asumispalvelujen parantaminen on myös Vaalijalan keskeinen tehtävä. Asumisen ja palvelujen järjestäminen on kuntien vastuulla. Vaalijala tuottaa tarvittavia palveluja yhdessä kuntien ja yksityisten toimijoiden kanssa. Vaalijala tuottaa asumisen lisäksi päivä- ja työtoimintaa (tekemistä). Vaalijala on valmis lisäämään vammaisten lähi- ja erityispalveluja asiakkaiden ja kuntien kanssa sovitavalla tavalla. Seuraava askel on asumisen ja tekemisen vaihtoehtojen monipuolistaminen kustannustietoisesti. Esimerkiksi olemassa olevat palvelukodit voivat tukea ympärillään olevaa kevyempää asumista. Vaalijalan asunto-ohjelma jatkuu vuonna 2017 valmistuvilla Kuopion Sipulin ja Mikkelin Siekkilän palvelukodeilla. Jyväskylän Sääksvuoren palvelukoti valmistuu 2018.

Vaalijalalla on valmiudet hakea ARAn ennakkovarauspäätöstä 1-2 uudelle asuntokohteelle vuosittain. Kun kunnassanne on tiedossa tarpeita ratkoa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asumiskysymyksiä ja niihin liittyviä palveluja, **pyydämme ottamaan alustavasti yhteyttä jo kesäkuussa**, jotta mahdollisten hankkeiden valmisteluun syksyksi on riittävästi aikaa.

3 Osaamis- ja tukikeskuksen rakentaminen jatkuu

Nenonpellon yksiköt ovat tärkeä osa Vaalijalan osaamis- ja tukikeskusta. Erityisryhmien psykososiaalinen kuntoutus, autismissaaminen sekä monivammaisten kehitysvammaisten opetus- ja kuntoutus tukevat kodeissa ja avoyksiköissä tehtävää työtä. Sateenkaaren peruskoulun erityisopetus sekä toisen asteen valmentava opetus yhteistyössä oppilaitosten kanssa ovat olennaisia osia kokonaisuudessa. Toisen asteen opetuspaikkojen määrä on valitettavasti ollut laskussa viime vuosina.

Vuonna 2016 Nenonpellossa on noin 160 asiakaspaikkaa, jonka lisäksi muualla Pieksämäellä on 40 paikkaa. Oppilaskodit ja Sateenkaaren peruskoulun yhteistyö laajenee yhdellä oppilaskodilla syksyllä 2017. Suunnitelmakauden lopussa laituskuntoutuksen kapasiteetiksi arvioidaan noin 160 paikkaa, joista lähes 90 % on määräaikaista kuntoutusjaksoja varten. Loput on varattu kehitysvammageriatrian käyttöön. Kuntoutuspalvelujen myynnistä nykyisten jäsenkuntien ulkopuolelle suuntautuu suunnitelmakauden lopussa lähes 40 %. Asiakkaiden ja maakuntien tarpeet sekä kysyntä määrittävät toiminnan laajuuden.

Laituskuntoutuksen tarvetta on myös muualla kuin Nenonpellossa, liikkuvat kuntoutuspalvelut eivät yksin riitä. Mahdollista on, että Vaalijala tuo suunnitelmakaudella kuntoutuksen pienyksiköitä maakuntien keskuskaupunkeihin, mikäli yhdessä todettu tarve niin osoittaa.

4 Henkilöstön osaaminen korkealla tasolla

Suunnitelmakauden alussa kuntayhtymällä on noin 740 virkaa ja työsuhdetta. Lisäksi määräaikaississa tehtävissä ja sijaisina toimii noin 300 työsopimussuhteista työntekijää. Suunnitelmakaudella henkilöstön määrä kasvaa jonkin verran. Nenonpellon yksiköiden työntekijämäärä vähentyy, mutta kasvavat avopalvelut tarvitsevat lisää ammattitaitoisia työntekijöitä.

Vaalijalan palveluksesta siirtyä eläkkeelle vuoden 2020 loppuun mennessä yhteensä yli 60 työntekijää, joista suurin osa työskentelee Pieksämäellä. Eläkkeelle siirtyvän henkilöstön korvaamiseen ei riitä Nenonpellon toiminnan supistumisesta vapautuvat työntekijät. Uutta henkilöstöä rekrytoidaan ja uutta osaamista rakennetaan täydennyskoulutuksella.

Vaativien tehtävien hoitaminen edellyttää jatkossakin henkilöstön aktiivisuutta ja kehitymisvalmiuksia. Vaalijala turvaa riittävät mahdollisuudet täydennyskoulutukseen, työnohjaukseen, työterveyshuoltoon ja muihin henkilöstön osaamista ja jaksamista edistäviin vaikuttaviin toimenpiteisiin.

5 Vaalijalan talous pidetään tasapainossa

Vaalijalan menot ovat suunnitelmakauden alussa noin 59 M€. Käyttötalouksmenoja lisäävät uudet palvelukodit. Henkilöstömenojen osuus on noin 80 prosenttia käyttötalouksmenoista.

Tasapainoisen talouden ylläpitäminen edellyttää kustannustehokasta toimintaa ja palvelujen joustavaa hinnoittelua. Ensi vuonna palkkaperusteiset menot arvioidaan nousevan 0,2 %. Lakisääteisten sivukulujen mahdollista muutosta ei ole vielä voitu huomioida. Vuoden 2014 jälkeen ei yleistä suoritehintojen korotusta ole tehty. Vuodelle 2017 hintoja laskettiin 1,5 %. Vuodelle 2018 tarkistetaan yksittäisiä hintoja, mutta yleistä suoritehintojen korotusta ei tehdä. Palkkauskustannusten nousu edellyttää vastaavaa tuottavuuden kasvua. Avopalvelujen suoritehinnat ovat yksikkökohtaiset ja niissä tehdään välttämättömät tarkistukset, jotka pohjautuvat toteutuneisiin kustannuksiin.

Kuntasektori maksaa yli 80 prosenttia Vaalijalan menoista. Asiakasmaksujen tarkistus tehtiin vuonna 2017, joten ensi vuonna ne säilyvät samalla tasolla. Sote- ja maakuntauudistuksessa asiakasmaksut tullaan yhtenäistämään.

Asuntojen rakentaminen on lähivuosien merkittävin investointisuunta. Yhden kohteen rakentaminen maksaa noin 2,7 M€ (alv 0), johon saadaan ARA:ltä maksimissaan 50 prosentin investointiavustus ja loppuosalle pitkäaikainen korkotukilaina. Muut investoinnit kohdistuvat kuntoutus- ja avo- ja vammaisten perusparannuksiin ja hankintoihin. Vuosi-investointien bruttomäärä on noin 5 miljoonaa euroa.

Nenonpellon rakennuskannan peruskorjaus ja mahdollinen korvausrakentaminen rahoitetaan kassavaroin. Valtion avustuksia käytetään kohteisiin silloin, kun ne ovat saatavilla. Peruskorjausinvestointeja tehdään siinä määrin, kun tiloja kuntoutustoimintaan pitkällä aikavälillä tarvitaan. Merkittävin hanke ennen sote- ja maakuntauudistusta on Sateenkaaren koulun uudisrakennus, joka rahoitetaan pääosin olemassa olevalla investointivarauksella.

Asumispalvelujen investoinnit toteutetaan pääosin Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen investointiavustuksella ja korkotukilainalla. Pienempiin investointeihin voidaan ottaa markkinaehtoista lainaa.

Asumispalveluissa investointien aiheuttamat pääomamenot ja käyttömenot katetaan vuokrilla. Kirjanpidossa palvelutoiminta ja rakennusten talous on eriytetty. Tulevina vuosina joudutaan peruskorjaamaan vanhinta asuntokantaa.

Jäsenkunnilta ei kanneta erikseen maksuosuuksia investointeihin.

6 Vaalijalan uudelleen organisoituminen

Vaalijala on toiminut Savon erityishuoltoalueen kuntayhtymänä vuodesta 1975 alkaen. Sitä ennen se oli osa Suomen Kirjon Sisälähetysseura ry.:n toimintaa. Vaalijalan toiminta alkoi Sortavalassa vuonna 1907. Sote- ja maakuntauudistus edellyttää toteutuessaan Vaalijalan toiminnan hallinnollista uudelleen organisoitumista. Vaalijalan kotipaikka on Pieksämäki ja kaupunki kuuluu Etelä-Savon maakuntaan. Vaalijala tuottaa palveluja Itä-Suomen yhteistyöalueelle (Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Keski-Suomi, Pohjois-Karjala) ja kuntoutuspalveluja kahdeksalle muulle maakunnalle. Yhteistyöalueella toiminta tulee olemaan sopimusperusteista ja sopimus uusitaan neljän vuoden välein. Vaalijalan palvelutoiminnasta on mahdollista sopia. Etelä-Savo olisi silloin Vaalijalan isäntämaakunta ja muut maakunnat sopimuskumppaneita. Mikäli sitovaa sopimusta ei synny, riskinä on Vaalijalan palvelutoiminnan pirstoutuminen ja erityisosaamisen hajaantuminen ja asteittainen häviäminen. Riski voidaan välttää palvelutoiminnan yhtiöittämisellä Vaalijalan omistukseen. Tällöin maakunnille siirtyy uudistuksessa Vaalijalan omistaman julkisen palveluyhtiön osakekanta, mutta kokonaisuus (henkilöstö ja palvelut) säilyy siirtymävaiheessa kokonaisuutena.

Vaalijalan ylläpitämisen Sateenkaaren peruskoulun tulevaisuus on ratkaistava erikseen, koska sen toiminta kuuluu opetushallinnon alaan. Vaalijalan kuntayhtymä voisi jatkaa perussopimuksen muutoksen jälkeen Sateenkaaren koulun ylläpitäjänä. Kuntayhtymän omistukseen voisi jäädä muut kuin sote-rakennukset. Perussopimuksen muutos edellyttää jäsenkuntien hyväksyntää.

Lisätiedot ja yhteydenotot kehysuunnitelmasta, Ilkka Jokinen, p. 050 60278 tai ilka.jokinen@vaalijala.fi.